

ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصاد اسلامی خانوارهای ایرانی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی

محمود محمدی^۱ و احمد علی اربابی زابلی^۲

^۱استادیار علوم اقتصادی دانشگاه پیام نور ایران، تهران.
^۲دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، گرایش اقتصاد اسلامی دانشگاه پیام نور ایران، تهران.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصاد اسلامی خانوارهای ایرانی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی می‌باشد، در این راستا، بر مبنای دسته‌بندی تحقیقات بر حسب هدف، کاربردی می‌باشد، و از نوع تحقیقات توصیفی و پژوهش همبستگی می‌باشد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج نشان داد، وضعیت آشنایی خانوارها با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی (فرهنگ جهادی با مقدار میانگین ۳/۳۳، مولد و پیشرو با مقدار ۳/۱۴، عدالت بنیانی با مقدار ۳/۰۰، دانش بنیانی با مقدار ۳/۱۱، برون‌گرایی با مقدار ۳/۲۱، درون‌زایی با مقدار ۳/۱۴، مردم بنیانی با مقدار ۳/۲۲)، با مقادیر به دست آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، در سطح معناداری ۰/۰۰۰، متوسط رو به زیاد می‌باشد. در ادامه نیز در مطالعه همبستگی نتایج نشان داد، بین مولفه‌های: (فرهنگ جهادی با مقدار ضریب همبستگی ۰/۵۵۶ مولد و پیشرو با مقدار ۰/۵۷۸، عدالت بنیانی با مقدار ۰/۵۱۱، دانش بنیانی با مقدار ۰/۵۶۷، برون‌گرایی با مقدار ضریب ۰/۵۵۸، درون‌زایی با مقدار ۰/۵۵۴، مردم بنیانی با ضریب همبستگی ۰/۵۱۸)، در سطح اطمینان ۹۹ درصد با متغیر الگوی اقتصاد اسلامی ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین بر اساس نتایج رگرسیون، بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده ۹۵ درصد، تغییرات متغیر وابسته (اقتصاد مقاومتی) به وسیله شاخص‌های الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها تبیین شد، در نهایت نتایج تحلیل مسیر نشان داد، به ترتیب شاخص کفاف اقتصادی با میزان اثرات مستقیم ۰/۱۴۴ و اثرات غیرمستقیم ۰/۰۴۴، بیشترین و شاخص کفایت زمان برای خانواده با میزان اثرات مستقیم ۰/۱۲۲ و اثرات غیرمستقیم ۰/۰۲۱، کمترین میزان تاثیر را در دستیابی به اقتصاد مقاومتی به خود اختصاص داده‌اند.

واژه‌های کلیدی: الگوی اقتصاد اسلامی، خانوارهای ایرانی، اقتصاد مقاومتی

مقدمه:

در چارچوب علم اقتصاد خانواده (Family Economics)، خانواده یک واحد تصمیم‌گیری پیچیده است که در آن زوجین با توجه به اهداف مختلف خود، امور مربوط به مصرف؛ اشتغال، باروری و... را بر پایه هماهنگی فعالیت‌های ذکر شده تنظیم می‌کنند (Browning and Chiappori, 2014)، در این راستا، تحولات ساختاری از جمله ساختارهای اقتصادی تأثیرات مهمی در خانواده داشته است (عزیزی مهر، ۱۳۹۶). در ادبیات متعارف اقتصادی، خانواده به مثابه بازار و تمام هویت آن، اقتصادی فرض شده است، در حالی که ماهیت خانواده با لذت اقتصادی نیست، اهداف خانواده در تئوری‌های موجود منحصر به فایده و منفعت مادی بوده و هرگز رشد همه جانبه خانواده هدف نبوده است. علاوه بر این اهداف خانواده‌ها یکسان در نظر گرفته شده، در صورتی که در تحقیقات جدید تئوری‌هایی توسعه داده شده‌اند که تنوع در ابعاد، ساختار و فرایندهای خانواده و به طور کلی منحصر به فرد بودن هر خانواده را به خوبی تبیین می‌کنند (Wiley and Ebata, 2004, Laszloffy, 2002). مبنای نظرات اقتصاد خانواده توجه به نقش نیروی انسانی در رشد و توسعه اقتصادی است. در یک کلام، خانواده و جامعه محصول تربیت ذیل اهداف اقتصادی است. این تفکر بر خلاق نظریات اسلامی است (موسوی لقمان و همکاران، ۱۴۰۱). در این راستا، اقتصاد اسلامی رشته علمی است که به دنبال تجزیه و تحلیل نظری-تجربی واقعیت‌های اقتصادی شناخته شده و امکانات اقتصادی ممکن، در پرتو اسلامی عاری از استعمار، به منظور کشف کارآمدترین ابزارهای تقویت تولید، توزیع عادلانه آن و مصرف متعادل از نقطه نظر کاهش مشکلات اقتصادی تسهیل و زیبا نمودن زندگی انسان برای صلح، تمول و توسعه تمامی انسان‌ها می‌باشد (Anjum, 1996). اقتصاد اسلامی در واقع شاخه‌ای از معرفت است که به دنبال تحلیل، تفسیر و حل مشکلات اقتصادی با مراجعه به روش‌شناسی اسلامی است (Iqbal and Lewis, 2009). بنابراین اقتصاد اسلامی مطالعه رفتار اقتصادی مسلمان واقعی در جامعه‌ای است که به دگرترین‌های اسلامی برآمده از قرآن، اجماع و قیاس پایبند می‌باشند (Metwally, 1993). بر اساس تعریف اقتصاد اسلامی، این دانش به تبیین اهداف محوری نظام اقتصادی اسلام مشتمل بر رشد، عدالت و امنیت (استحکام) اقتصادی و چگونگی تحقق آن می‌پردازد. بنابراین اگر ایجاد امنیت و استحکام اقتصادی به عنوان یکی از اهداف اقتصاد اسلامی پذیرفته شود که همچنان شواهدی برای آن ارائه شده است، تحلیل‌های اقتصاد مقاومتی بخشی از ادبیات اقتصاد اسلامی خواهند بود، زیرا مطالعات اقتصاد مقاومتی به بررسی چگونگی تحقق یکی از اهداف اقتصاد اسلامی یعنی هدف امنیت و استحکام اقتصادی می‌پردازد (توکلی، ۱۳۹۸). بنابراین گسترش الگوی اقتصاد اسلامی در بین خانوارهای ایران، زمینه را برای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی بر مبنای (فرهنگ جهادی، مولد و پیشرو، عدالت بنیانی، دانش بنیانی، برون‌گرایی، درون‌گرایی و مردم بنیانی)، فراهم می‌کند. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف بررسی ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها و نقش آن در اقتصاد مقاومتی پرداخته شده است، و به دنبال بررسی و کنکاش سؤال ذیل است:

- وضعیت آشنایی خانوارها با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی به چه میزان است؟ و بین الگوی اقتصاد اسلامی خانوارهای ایرانی و دستیابی به اقتصاد مقاومتی چه ارتباطی وجود دارد؟

پیشینه بحث

در رابطه با پژوهش حاضر مطالعات اندکی در سطح داخلی انجام شده است، و همچنین تاکنون مطالعه‌ای در سطح خارجی با این محوریت انجام نشده است، در این راستا در این قسمت از پژوهش به پژوهش‌هایی که همخوانی با تحقیق حاضر دارند، پرداخته شده است:

توکلی (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان، بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی، به این نتایج دست یافتند، تعریف اقتصاد مقاومتی به عنوان یکی از کلان نظریه‌های اقتصادی اسلام به فهم بهتر جایگاه اقتصاد مقاومتی در ادبیات اقتصاد اسلامی کمک می‌کند. در این چارچوب نظریه اقتصاد مقاومتی به تجزیه و تحلیل علل آسیب‌پذیری اقتصادی از نگاه اسلامی و راهبردهای اسلامی برطرف کردن این آسیب‌ها و مقاوم‌سازی نظام اقتصادی با رویکرد اسلامی می‌پردازد. البته نظریه اقتصاد مقاومتی را می‌توان بر شرایط زمانی و مکانی جمهوری اسلامی ایران و یا دیگر کشورها تطبیق و ابعاد نظری آن را

بسط داد. یوسفی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، اقتصاد مقاومتی راه حل اصلی برون رفت از مشکلات اقتصادی دوران کرونا با تاکید بر مولفه مردم بنیانی، به این نتایج دست یافتند، درک صحیح از مولفه مردم بنیانی و اجرای صحیح آن، راه برون رفت از مشکلات اقتصادی است، همچنین می توان تهدید ناشی از ویروس کرونا را کنترل حتی آن را به فرصت تبدیل کرد و به دنبال آن ارتباطات جدید و سودمند برای جمهوری اسلامی ایران را در سطح بین المللی رقم زد. کشاورز و علیخان زاده (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، طراحی نظام مسائل اقتصاد ایران مبتنی بر تحلیل تفسیری ساختاری بیانیه گام دوم، به این نتایج دست یافتند، مسائل اقتصاد ایران دارای سه ضلع ساختاری، مدیریتی و بین المللی است و در شش سطح جانمایی می-گردد. دولتی بودن اقتصاد در سطح اول، غفلت از اقشار نیازمند و ظرفیت های بهره برداری نشده در سطح دوم، فساد اقتصادی، نگاه به خارج نه ظرفیت های داخلی و بودجه بندی معیوب در سطح سوم، تبعیض در بهره مندی از منابع عمومی، وابستگی اقتصادی به نفت، بیکاری جوانان، تحریم اقتصادی، وسوسه های دشمن، عدم رعایت اولویت بندی ها و عدم ثبات در سیاست های اجرایی در سطح چهارم، شکاف طبقاتی و فقر درآمدی در سطح پنجم و وجود هزینه های زائد در سطح ششم از نظام مسائل اقتصاد ایران جای میگیرد. موسوی لقمان و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصادی خانواده ها با رویکرد اسلامی (نتایج یک پیمایش در سطح شهر تهران)، به این نتایج دست یافتند، مطلق درآمد و دارایی، پیش-بینی خوبی برای مراتب خانواده و تغییرات آن نیست و در مقابل احساس کفایت و رضایت اقتصادی به عنوان مولفه ذهنی و شناختی قادر به تبیین درصد بیشتری از تغییرات و تنوع خانواده هاست. همچنین خانواده ها از لحاظ معیارهای رشد (تعاون، احساس و تعالی)، وضعیت نسبتاً خوبی دارند، اما توأم درصد قابل توجهی از آنها میانگین طبیعی بودن و استخدام گری متوسط و بالایی را تجربه می کنند.

مبانی نظری

نخستین مفهوم قابل استنباط از اقتصاد مقاومتی این است که ما در جهانی زندگی کنیم که دشمن در عرصه های مختلف حضور دارد؛ یکی از این عرصه ها، فعالیت اقتصادی است. به عبارت دیگر در یک میدان رقابتی، تعاملی و تخصیصی قرار داریم که می بایست جهت نیل به اهداف این فضا را مدیریت کنیم. از اینرو وقتی میگوییم اقتصاد مقاومتی یعنی اینکه ما می خواهیم از حیثیت و هویت خودمان در مقابل دشمن یا رقیب دفاع کنیم و باید هر الزامی را که این مقاومت و دفاع نیاز دارد، وارد برنامه ریزی و استراتژی های اقتصادی خود کنیم. با این تعریف اقتصاد مقاومتی به نظام اقتصادی ملت، یا گروه اجتماعی مقاومتی اشاره دارد که در راستای احقاق حقوق خود یا پیگیری اهداف سیاسی که از نظر آنها بر حق است، مبارزه می کنند. هر چقدر اقتصاد ملت یا گروه اجتماعی مقاوم، به آنها در راستای تحقق اهداف مقاومت بیشتر یاری برساند مقاومتی-تر است. قاعدتاً در چنین فضایی هم دشمن بیرونی وجود دارد و هم دشمن داخلی و از طرف دیگر امکانات بیرونی و داخلی نیز فراهم است. این را اقتصاد مقاومتی می گوئیم، یعنی اقتصادی که این نوع مؤلفه ها را به خوبی می فهمد و جامعه را براساس آن مدیریت می کند. اقتصاد مقاومتی با اقتصاد اسلامی بیگانه نیست، بلکه می توان گفت یک نوع مکمل اقتضایی آن است که به ضرورت زمان فعلی ما باز می گردد و در شرایط فعلی تحریم ضرورت آن دو چندان است (Peet and Elaine, 2009). نکات ویژه در اقتصاد مقاومتی: منظور از اقتصاد واقعی یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته. چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر مهم حرکت و پیشرفت تعریف می شود (Johnston, 2005). اقتصاد مقاومتی باید الهام گرفته از نظام فرهنگی اسلامی و مبتنی بر فرهنگ دینی باشد. توجه ویژه به توان و قدرت و استعداد و ظرفیت ملت در این موضوع ضروری است. اقتصاد مقاومتی نیازمند مقاومت مدبرانه است.

مقام معظم رهبری در پیام های نوروزی خود، سال ۱۳۸۸ را سال «اصلاح الگوی مصرف» و سال ۱۳۸۹ را سال «همت مضاعف و کار مضاعف» نامیدند؛ سپس در بیانات خود در دیدار با جمعی از کارآفرینان کشور در تاریخ ۱۳۸۹/۶/۱۶ برای نخستین بار اقتصاد مقاومتی را مطرح کرده و بیان کردند که «ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی در کشور پدید بیاوریم، پس از آن سال ۱۳۹۰ را به سال «جهاد اقتصادی» و سال ۱۳۹۱ را به سال «تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه داخلی» و سال ۹۲ را سال «حماسه سیاسی و حماسه اقتصادی نامگذاری کرده و در طول ایام هر سال در بیانات خود به

مناسبت‌های گوناگون شعار آن سال و زاویه‌های پنهان آن، راهبردها و سیاست‌های متناسب با آن را تبیین کرده‌اند. پس از مطرح شدن اقتصاد مقاومتی به وسیله رهبری، برخی در مقاله‌ها، سایت‌ها و همایش‌ها به تبیین و توضیح اقتصاد مقاومتی پرداختند. بررسی این مقاله‌ها نشان می‌دهد که برداشت‌های متفاوتی از اقتصاد مقاومتی وجود دارد و تفسیرهای گوناگونی از آن شده است. از آنجا که اقتصاد مقاومتی اصطلاحی است که نخستین بار به وسیله مقام معظم رهبری مطرح شده، لازم است آنگونه که مورد نظر وی است، تفسیر شود. از اینرو هر تفسیری از اقتصاد مقاومتی باید مستند به بیانات وی باشد. از سوی دیگر لازم است بیانات وی از سال ۱۳۸۸ تاکنون که بر بحث‌های اقتصادی تأکید کرده، در قالب مجموعه‌ای منسجم تحلیل شود؛ زیرا وی بیان می‌کند که ((در سخنرانی اول سال گفتم که من سال ۸۶ در سخن مطهر علی بن موسی الرضا دارم مسئله اقتصاد را پیگیری می‌کنم بعد هم آدم می‌تواند فرض کند که این شعارهای سال حلقه‌هایی بود برای پدید ساختن منظومه‌ای کامل در زمینه مسائل اقتصاد؛ یعنی اصلاح الگوی مصرف، مسئله جلوگیری از اسراف، مسئله همت مضاعف و کار مضاعف، مسئله جهاد اقتصادی و امثال تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی. ما اینها را به عنوان شعارهای زودگذر مطرح نکردیم؛ اینها چیزهایی است که می‌تواند حرکت عمومی کشور را در زمینه اقتصاد ساماندهی کند، می‌تواند ما را پیش ببرد. ما باید دنبال این راه باشیم. مسئله اقتصاد مهم است. اقتصاد مقاومتی مهم است)) (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، ۹۱/۵/۳). مقام معظم رهبری در تعریف اقتصاد مقاومتی می‌گوید: اقتصاد مقاومتی معنایش این است که ما یک اقتصادی داشته باشیم که هم روند روبه رشد اقتصادی در کشور محفوظ بماند، هم آسیب‌پذیری‌اش کاهش پیدا کند؛ یعنی وضع اقتصادی کشور و نظام اقتصادی طوری باشد که در برابر ترفندهای دشمنان که همیشگی و به شکل‌های گوناگون خواهد بود کمتر آسیب ببیند و اختلال پیدا کند (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت، ۹۱/۶/۲). اقتصاد در یک چنین شرایطی اقتصاد مقاومتی است؛ یعنی اقتصادی که همراه باشد با مقاومت در برابر کارشکنی دشمن، خیانت دشمن، دشمنانی که ما داریم (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکتهای دانش بنیان، ۹۱/۵/۸). اقتصاد مقاومتی از دیدگاه رهبری باید در ظرف اقتصاد اسلامی تفسیر شود؛ زیرا وی در بیانات متعددی به ضرورت در نظر گرفتن مبانی، ارزش‌ها و دستوره‌های اسلامی در علوم انسانی و از جمله علم اقتصاد و الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت تأکید کرده است. یک عده هستند که تصور می‌کنند می‌شود ملتی مسلمان بود اما به احکام اسلامی عمل نکرد؛ این تصور معنایش جدایی دین از سیاست است؛ معنایش این است که اسم‌تان مسلمان باشد اما به احکام اسلامی عمل نکنید و نظام بانکداری، اقتصاد، آموزش و پرورش شکل و محتوای حکومت و ارتباطات فرد و جامعه‌تان به خلاف اسلام و طبق قوانین غیراسلامی و حتی ضد اسلامی باشد (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار کارگزاران به مناسبت عید غدیر خم، ۷۴/۲/۲۸). اینها نشان می‌دهد که نظریه‌پردازی‌های غربی در زمینه سیاست، در زمینه اقتصاد، نظریه‌های ناقص، عقیم و بی‌خاصیتی است ما را بیشتر تشویق می‌کند که برویم به درون خودمان مراجعه کنیم و فکر اسلامی و اندیشه اسلامی را پیدا کنیم. (بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از اساتید دانشگاه‌ها، ۹۰/۶/۲).

بر این اساس نمی‌توان اقتصاد مقاومتی را از دیدگاه ایشان به گونه‌ای تفسیر کرد که ارتباطی با اقتصاد اسلامی نداشته و نسخه بازسازی شده اقتصاد حمایتی یا اقتصاد تحریم و مانند آن باشد که در ادبیات اقتصادی وجود دارد. بر این اساس یکی از ابعاد مهم در تبیین اقتصاد مقاومتی، تعیین نسبت آن با اقتصاد اسلامی است. سؤال از نسبت این دو، به طور عمده ناظر به رابطه بین آن دو در سطح ایده و اندیشه است. در این باره تعیین رابطه بین اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی به عنوان دو اندیشه تحلیلی چندانی صورت نگرفته است. همانگونه که بیان شد، برخی پژوهشگران، اقتصاد مقاومتی را به عنوان شکلی خاص از نظام اقتصادی اسلام قلمداد کرده‌اند که در وضعیت تهدید و فشار اقتصادی دشمن پدید می‌آید (میرعزی، ۱۳۹۱، ۵۳). در نسبت سنجی اقتصاد اسلامی و مقاومتی باید بین دو سطح اندیشه‌ای و عینی تمایز قائل شد. گاه ما اقتصاد اسلامی و مقاومتی را به عنوان دو ایده و اندیشه مقایسه می‌کنیم. در برخی موارد نیز از یک اقتصاد مقاوم و اقتصاد اسلامی به عنوان وجودهای عینی سخن به میان می‌آوریم. اگر نظام اقتصادی اسلامی را ظهور عینی اندیشه اقتصاد اسلامی بدانیم، نامگذاری آن

به اقتصاد مقاومتی دچار ابهام خواهد شد، مگر آنکه عینیت اقتصاد مقاومتی را شکل خاصی از نظام اقتصاد اسلامی بدانیم (توکلی، ۱۳۹۸). اقتصاد اسلامی به مطالعه منابع کمیاب و توسعه آنها به منظور تامین نیازهای انسان بر اساس قواعد اسلامی می‌پذیرد (Masry, 1999). اقتصاد اسلامی پاسخ متفکران مسلمان به چالش‌های اقتصادی زمانشان است، آنها در این تلاش از قرآن و سنت و همچنین عقل و تجربه بهره می‌گیرند (Siddiqi, 2005). از سوی دیگر، اقتصاد اسلامی یک دانش داجتماعی ترکیبی است که به مطالعه مشکلات تولید، توزیع و مصرف در چارچوب سیستم ترکیبی مبادله و انتقال در طول زمان و نتایج اجتماعی و اخلاقی آن از نگاه عقلانیت اسلامی می‌پذیرد (Mannan, 1984).

روش تحقیق

از آنجا که پژوهش حاضر به بررسی ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصاد اسلامی خانوارهای ایرانی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی می‌پردازد، لذا بر مبنای دسته‌بندی تحقیقات بر حسب هدف، تحقیق کاربردی می‌باشد، و از نوع تحقیقات توصیفی و پژوهش همبستگی می‌باشد. جامعه مورد نظر در این تحقیق را تمامی متخصصان در حوزه اقتصاد تشکیل دادند، که بر اساس نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۴۵ نفر تعیین شدند. ابزار تحقیق در پژوهش حاضر، پرسشنامه است. جدول (۱). در این پژوهش برای سنجش روایی سوالات به اعتبار درونی و اعتبار بیرونی استناد شده است. در خصوص بررسی پایایی پرسشنامه محقق ساخته تحقیق، تصمیم بر آن شد که از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شود. بدین منظور با بهره‌گیری از نمونه ۲۰ تایی به‌عنوان پیش‌آزمون، استفاده شد و ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مقدار (۰/۸۷) محاسبه گردید، که این عدد نشان از پایایی قابل قبول پرسشنامه است. در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم افزار SPSS استفاده شده است.

جدول (۱): مولفه‌های قوام بخش یک اقتصاد مقاوم از نگاه اقتصاد مقاومتی، و شاخص‌های متغیر اقتصاد اسلامی

متغیر	مولفه	متغیر	شاخص
اقتصاد مقاومتی	فرهنگ جهادی	اقتصاد اسلامی خانوار	کفاف اقتصادی
	مولد و پیشرو		امید اقتصادی
	عدالت بنیانی		رضایت اقتصادی
	دانش بنیانی		کفایت زمان برای خانواده
	برون‌گرایی		قناعت اقتصادی
	درون‌زایی		
مردم بنیانی			

منبع: توکلی، ۱۳۹۸، موسوی لقمان و همکاران، ۱۴۰۰

یافته‌های تحقیق

قبل از بررسی نقش الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها در دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی در ایران، لازم دانسته شد به بررسی نرمال بودن متغیرهای (اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی خانوار)، پرداخته شود. مطابق جدول (۲)، نتایج به دست آمده از آزمون کولموگروف-اسمیرونوف حاکی از این واقعیت می‌باشد که متغیرهای مستقل و وابسته از توزیع نرمال برخوردار می‌باشند. نتایج به دست آمده نشان داد، مقدار سطح معناداری در متغیر مطرح شده بزرگ‌تر از مقدار خطا (۰/۰۵) است؛ بنابراین در سطح معناداری ۹۵ درصد توزیع این نمونه نرمال است، بنابراین می‌توان از آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور بررسی وضعیت آشنایی خانوارها با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی استفاده نمود. جدول (۳).

جدول (۲): نتایج آزمون کولموگروف اسمیرونوف

متغیر	سطح معناداری	میزان خطا	آماره کولموگروف اسمیرونوف	نتیجه-گیری
اقتصاد مقاومتی	۰/۲۴۴	۰/۰۵	۱/۱۸۷	نرمال
اقتصاد اسلامی خانوار	۰/۳۳۴	۰/۰۵	۱/۲۳۱	نرمال

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۳): وضعیت آشنایی خانوارها با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی

فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵	سطح معناداری (۲) (دامنه)		T	میانگین	مولفه
	بالا	پایین			
	۳/۲۱	۳/۰۳	۲۵/۲۲۱	۳/۳۳	فرهنگ جهادی
	۳/۳۲	۳/۱۰	۲۵/۱۳۲	۳/۱۴	مولد و پیشرو
	۳/۱۱	۲/۸۹	۲۵/۰۱۲	۳/۰۰	عدالت بنیانی
	۳/۲۵	۳/۰۰	۲۵/۱۱۲	۳/۱۱	دانش بنیانی
	۳/۳۵	۳/۱۶	۲۵/۱۷۸	۳/۲۱	برون گرایی
	۳/۲۲	۳/۰۱	۲۵/۱۱۶	۳/۱۴	درون زایی
	۳/۳۳	۳/۱۱	۲۵/۱۷۹	۳/۲۲	مردم بنیانی

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق جدول (۳)، وضعیت آشنایی خانوارها با مولفه‌های اقتصاد مقاومتی: (فرهنگ جهادی با مقدار میانگین ۳/۳۳، مولد و پیشرو با مقدار ۳/۱۴، عدالت بنیانی با مقدار ۳/۰۰، دانش بنیانی با مقدار ۳/۱۱، برون گرایی با مقدار ۳/۲۱، درون‌زایی با مقدار ۳/۱۴، مردم بنیانی با مقدار ۳/۲۲)، با مقادیر به دست آمده بالاتر از حد متوسط عدد (۳)، در سطح معناداری ۰/۰۰۰، متوسط رو به زیاد می‌باشد.

در ادامه نیز به منطوق ارتباط بین الگوی اقتصاد اسلامی و اقتصاد مقاومتی از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. نتایج به شرح جدول (۴) است.

جدول (۴): نتایج تحلیل همبستگی بین الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها و اقتصاد مقاومتی

متغیر وابسته	متغیر مستقل	r	P	نوع ضریب همبستگی
فرهنگ جهادی	اقتصاد اسلامی خانوارها	۰/۵۵۶	۰/۰۰۲	مثبت و معنادار
مولد و پیشرو		۰/۵۷۸	۰/۰۰۱	مثبت و معنادار
عدالت بنیانی		۰/۵۱۱	۰/۰۰۳	مثبت و معنادار
دانش بنیانی		۰/۵۶۷	۰/۰۰۱	مثبت و معنادار
برون گرایی		۰/۵۵۸	۰/۰۰۲	مثبت و معنادار
درون زایی		۰/۵۵۴	۰/۰۰۲	مثبت و معنادار
مردم بنیانی		۰/۵۱۸	۰/۰۰۳	مثبت و معنادار

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

همانطور که در جدول (۴)، ملاحظه می‌گردد، در مطالعه همبستگی بین مولفه‌های: (فرهنگ جهادی با مقدار ضریب همبستگی ۰/۵۵۶، مولد و پیشرو با مقدار ۰/۵۷۸، عدالت بنیانی با مقدار ۰/۵۱۱، دانش بنیانی با مقدار ۰/۵۶۷، برون گرایی با مقدار ضریب ۰/۵۵۸، درون زایی با مقدار ۰/۵۵۴، مردم بنیانی با ضریب همبستگی ۰/۵۱۸)، در سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۵، در سطح اطمینان ۹۹ درصد با متغیر الگوی اقتصاد اسلامی ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد.

در ادامه نیز با استفاده از جدول (۵)، می‌توان بیان داشت که بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده ۹۵ درصد تغییرات متغیر وابسته (اقتصاد مقاومتی) به وسیله شاخص‌های الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها تبیین می‌شود.

جدول (۵): ضرایب متغیر مستقل در تبیین واریانس متغیر اقتصاد مقاومتی

متغیر مستقل	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)	ضریب تعیین تعدیل شده (R ² Adj)
کفایت اقتصادی	۰/۵۶۶	۰/۵۵۴	۰/۴۵۶
امید اقتصادی	۰/۵۵۶	۰/۵۷۶	۰/۵۳۱
رضایت اقتصادی	۰/۶۶۵	۰/۶۱۲	۰/۵۵۶
کفایت زمان برای خانواده	۰/۶۶۷	۰/۶۳۳	۰/۵۸۸
قناعت اقتصادی	۰/۶۵۱	۰/۶۱۰	۰/۶۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول (۶): نقش الگوی اقتصاد اسلامی در اقتصاد مقاومتی بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون به شیوه گام به گام

متغیر مستقل	B	Std-Error	Beta	P
کفایت اقتصادی	۱/۳۳۴	۰/۰۳۱	۰/۷۷۶	۰/۰۰۰
امید اقتصادی	۱/۴۵۶	۰/۰۳۱	۰/۶۶۶	۰/۰۰۰
رضایت اقتصادی	۱/۵۵۶	۰/۰۲۷	۰/۶۷۸	۰/۰۰۰
کفایت زمان برای خانواده	۱/۶۷۸	۰/۰۲۲	۰/۶۱۱	۰/۰۰۰
قناعت اقتصادی	۱/۷۷۱	۰/۰۳۳	۰/۶۷۵	۰/۰۰۰

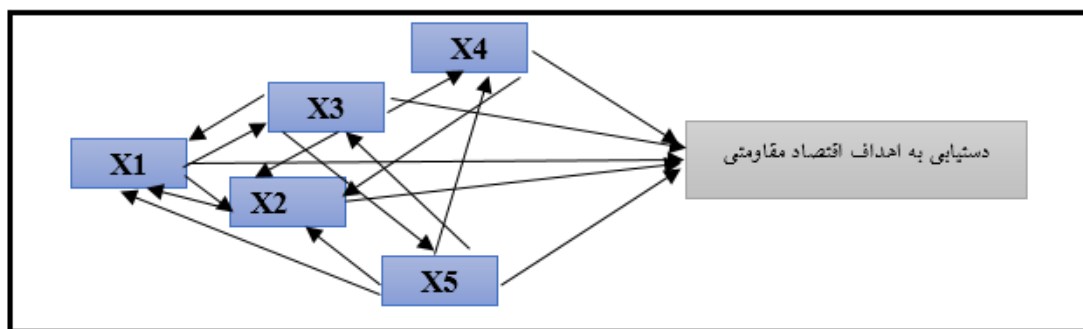
منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون و رابطه مثبت بین الگوی اقتصاد اسلامی خانوار و دستیابی به اقتصاد مقاومتی در بین خانوارهای ایرانی به منظور شناسایی اثرات مستقیم و غیرمستقیم نقش هر کدام از شاخص‌های اقتصاد اسلامی از شیوه تحلیل مسیر استفاده گردید. هر ۵ شاخص، در سطح $P=0/000$ (۹۹ درصد اطمینان) رابطه مستقیمی و غیرمستقیمی با اقتصاد مقاومتی داشته‌اند. این اثرات در جدول (۷) نمایش داده شد و اولویت‌بندی گردیده است.

جدول (۷): اثرات اقتصاد اسلامی در دستیابی به اقتصاد مقاومتی

ردیف	علامت اختصاری	شاخص	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	مجموع اثرات علی	اولویت
۱	X1	کفایت اقتصادی	۰/۱۴۴	۰/۰۴۴	۰/۱۸۸	۱
۲	X2	امید اقتصادی	۰/۱۳۵	۰/۰۲۱	۰/۱۵۶	۳
۳	X3	رضایت اقتصادی	۰/۱۱۲	۰/۰۳۳	۰/۱۴۵	۴
۴	X4	کفایت زمان برای خانواده	۰/۱۲۲	۰/۰۲۱	۰/۱۴۳	۵
۵	X5	قناعت اقتصادی	۰/۱۳۸	۰/۰۳۴	۰/۱۷۲	۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل (۱): الگوی علی اثرات اقتصاد اسلامی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی، منبع: یافته‌های

تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق جدول (۷) و شکل (۱)، به ترتیب شاخص کفاف اقتصادی با میزان اثرات مستقیم ۰/۱۴۴ و اثرات غیرمستقیم ۰/۰۴۴، بیشترین و شاخص کفایت زمان برای خانواده با میزان اثرات مستقیم ۰/۱۲۲ و اثرات غیرمستقیم ۰/۰۲۱، کمترین میزان تاثیر را در دستیابی به اقتصاد مقاومتی به خود اختصاص داده‌اند.

نتیجه‌گیری

گرچه نقش مسئولان، سیاستگذاران و دولتمردان در به ثمر رسیدن اقتصاد مقاومتی در کشور غیرقابل کتمان است، ولیکن نباید فراموش کنیم که به هر تقدیر اقتصاد مقاومتی یک اقتصاد مردمی است. این جمله بیانگر این حقیقت است که بدون حضور و حمایت آحاد اقشار جامعه، تحقق اقتصاد مقاومتی در دسترس خواهد بود. در این بین آنچه که رفتار اقتصادی بدنه جامعه را در مسیر نیل به اهداف اقتصاد مقاومتی قرار می‌دهد، مقوله الگوی اقتصاد اسلامی خانوارها است. در این راستا پژوهش حاضر با هدف بررسی و ارزیابی تحلیل الگوی اقتصاد اسلامی خانوارهای ایرانی در راستای دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی انجام شده است. نتایج تحقیق نشان داد، که هیچ جای تردیدی نیست که نهاد خانواده، با الگوی اقتصاد اسلامی مهمترین و اثرگذارترین نهاد در شکل‌گیری و دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی است. از آنجا که اقتصاد مقاومتی یک اقتصاد درون‌زا و حامی سرمایه و کار ایرانی می‌باشد، فرهنگ خرید کالا و خدمات بایستی حتی الامکان ناظر به خرید محصولات ایرانی باشد. مسلماً گرایش بیشتر خانواده‌های ایرانی به محصولات ایرانی، افزون بر ارتقای سطح اشتغال‌زایی و تولید داخلی به قوام اقتصاد ملی می‌انجامد. اسلام با سوق‌دهی خانوارها به کاهش خرید کالاهای تجملی و لوکس و گرایش بیشتر به خرید کالاهای اساسی و ضروری، سعی در مقاومت و خودتکایی اقتصادی ملی و رسیدن به اقتصاد مقاومتی می‌نماید. ترویج سبک زندگی بر حسب هزینه کرد متناسب با درآمدهای موجود، نه بر اساس انتظارات و هم چشم‌بازی، می‌تواند دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی را آسان‌تر نماید. از سوی دیگر، با توجه به تحریم‌های پی در پی در سال‌های اخیر در کشور ایران، خرید کالاهای لوکس و خارجی همچنان با وجود دلالتان گران تمام می‌شود، که گسترش الگوی اقتصاد اسلامی با ترویج سبک زندگی سالم (هزینه کرد متناسب با درآمدهای موجود)، منجر به کاهش بخش دلالتی و واسطه‌گری در اقتصاد و افزایش بی دلیل قیمت‌ها نخواهد شد. در ادامه نیز همچنان در اقتصاد اسلامی، فرهنگ کار و تولید و تلاش و ارج‌گذاری به فرهنگ کسب روزی پاک و حلال بسیار با اهمیت است، و همچنان مولفه‌های: کفاف اقتصادی (درآمد و پس‌انداز کافی برای تامین نیازهای اساسی)، امید اقتصادی (عدم نگرانی از آینده اقتصادی خانواده، عدم ناامیدی در هنگام اضطراب مالی از خداوند، مناسب بودن خانه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، رضایت از امکانات مادی خانواده خود نسبت به تلاشی که داشته، رضایت از شغل)، و برآورده کردن نیازهای مختلف با صرف وقت کافی قناعت در مخارج زندگی، را مورد تاکید قرار می‌دهد، در این راستا گسترش الگوی اقتصاد اسلامی در بین خانوارهای ایرانی منجر به دستیابی به اهداف اقتصاد مقاومتی خواهد شد. بر این اساس، در این برهه زمانی در کشور ایران که اقتصاد مقاومتی یک ضرورت غیرقابل اجتناب برای اقتصاد ایران تبدیل شده است، توجه عمیق‌تر خانواده‌ها در تعلیم و آموزش این فرهنگ متعالی (الگوی اقتصاد اسلامی)، به فرزندان و آینده‌سازان این مرز و بوم بیش از پیش ضرورت می‌یابد.

منابع

- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از استادان دانشگاه‌های سراسر کشور، ۸۲/۸/۸
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار جمعی از پژوهشگران و مسئولان شرکتهای دانش بنیان. ۹۱/۵/۸
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۲/۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار رئیس جمهور و اعضای هیئت دولت، ۱۳۹۱/۲/۶.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار کارگزاران به مناسبت عید غدیر خم، ۷۴/۲/۲۸.
- بیانات مقام معظم رهبری در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، ۹۱/۵/۳
- توکلی، محمد جواد. ۱۳۹۸. بررسی نسبت اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی. دو فصلنامه علمی-پژوهشی جستارهای اقتصادی ایران، سال ۱۶. شماره ۳۲. صص ۱۱۹-۸۹.
- عزیزی مهر، خیام. ۱۳۹۶. جستارهایی در ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- کشاورز، محسن. علیخان زاده، علیرضا. ۱۳۹۹. طراحی نظام مسائل اقتصاد ایران مبتنی بر تحلیل تفسیری ساختاری بیانیه گام دوم. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج. سال ۲۳. شماره ۸۹.
- موسوی لقمان، سیده اشرف. معینی، علیرضا. رفیعی آتانی، عطاء الله. پیشوایی، میرسامان. ۱۴۰۰. ارزیابی و تحلیل الگوی اقتصادی خانواده‌ها با رویکرد اسلامی (نتایج یک پیمایش در سطح شهر تهران). فصلنامه علمی اقتصاد اسلامی. سال ۲۱. شماره ۸۴.
- یوسفی، احمد علی. ۱۳۹۹. اقتصاد مقاومتی راه حل اصلی برون رفت از مشکلات اقتصادی دوران کرونا با تاکید بر مولفه مردم بنیانی. نقد کتاب. سال ۲۰. شماره ۸۸.
- Anjum, M., (1996), "Eternal Challenge of Islamic Economics to Capitalism and Communism", *Humanomics*, Vol. 12, No.1, pp. 53-90.
- Browning, Martin. Chiappori, Pierre-Andr & yoram Weiss; *Economics of the Family; America: Cambridge University Press, 2014.*
- Iqbal, Z., & Lewis, M., (2009), *an Islamic Perspective on Government*, UK: Edward Elgar.
- Johnston, D. C. (2005), "Richest Are Leaving Even the Rich Behind", *New York times*, PP. 1,17, June, 5.
- Laszloffy, Tracey A.; "Rethinking Family Development Theory: Teaching With the Systemic Family Development (SFD) Model"; *Family Relations*, Vol.51, No.3, 2002.
- Mannan, M., (1986), *Islamic Economics: Theory and Practice*, Cambridge: Hodder and Stoughton.
- Masry, R., (1999), *Buhuts Fiqaleqtisad Alislami*. Syria: Dar-al Maktabi.
- Metwally, M., (1993), *Essays on Islamic Economics*. Jeddah: IRTI, IDB.
- Siddiqi, M., (2005), *Teaching Islamic Economics*, Jeddah, Saudi Arabia: Scientific Publishing Centre King Abdulaziz University.
- Peet, R. & H. Elaine (2009), *Theories of Development Contentions, Arguments, Alternatives*, the Guilford Press, Second Edition.
- Wiley, Angela R. and Aaron Ebata; "Reaching American Families: Making Diversity Real in Family Life Education"; *Family Relations*, Vol.53, No.3, 2004.